

PRESENTACIO D'UNA SOL·LICITUD D'UROSCOPIA A VALLS, EL 1621

Alfons GREGORICH i SERVAT

Es un document trobat dins d'un llibre antic de medicina, datat a Vila-rodona, el 5 de gener del 1621, i tramès al Dr. Jover, a Valls, el text del qual es transcriu a continuació.

I Sr. Dr.

Jo li fasa saber de com la mia salud va al guntant pijorant, perq conech que casi sempre tinch febra continua que ara me ve a modo de terciaria ara a modo de quartana i los dies queha deferbons abiat axo tinch febra itinch molta sed i de altra part tinch gia mal de cap, sibe que lo cor ia nom fa mal, i encaraq no tinga febra me lo ve lofret ales spalles avall itota la spina me tremola y tabe tinch unes inflamacions alacara itorno nolt calenta finsa lesmans aqui lienvio la orina laqula he persa ara dematí quejai es tota i així v.m. se serviar de ordenar lo que confinga acerca del que li he dit desobre ab la putualitat quev. m. acostuma, i no sens elmes epo i de vilarodona i janer als 5. 1621.

B. a v. m. l. m.

Elizabeth Puig viuda

Al dors:

Al Sr. Dr. Jover S. etj

Valls

Al dors de la carta (que doblugada en tres plecs deuria constituir l'envelop), a més de l'adreça, hi ha, escrit en un altre caràcter de lletra, el que es transcriu, a continuació:

Hopp jn B. tertium apid, quot
trinas esse omnium securissimas
facillimas et longas

Urina contrubata solent
ut ait Hipo, 4 apptio 1°
significare aut presentem

aut mox futurum capitis laborem
aut mox futurum capitil laborem

jn ter signa exitialia sunt pari
ter urina oleosa ex faeces bilio
sa ac pingues et forsán etiam
valde foetidaes, ab Hipp et jn
pronost. -----

Attes 4º meteor roro substan
tia oleosa cumsit tenuis et aerea
multo istius consumit -----
contrarº, quas pinguis tardius -----
Hippes, 2º aptio 44 et Arist, 2º de
part. ani 5ª dixerint corpora pin
guia istius jnferire, jdest alia
ratione no gratia pinguedinis
sed qº ab id ijpsis veluti strangulat: nati
uus calor ut ignis acopia lignorum
ubi e immoderata, Senn decit i Atlés.
ubi totus sanguis, jnquo e vita conurctit.

conuertit jn pinguedinum.

El document és molt senzill, però permet algunes constatacions, com són l'un de la uroscedpia, encara, al primer quart del segle XVII, sollicitada mitjançant un correu, com en aquest cas. Es trametia la quantitat total d'orina, recollida fins al matí, des de Vila-rodon a al metge de Valls, al qual també se sollicitava tractament ("ordenar el que confinga"). També constatem que la malalta patia un procés febril continu, amb accessos hiperpirètics, irregulars, que li causaven calfreds. A voltes, tenia fortes esgarrifances, encara que no tingués febre, sofria cefalàgies i molta set, tenia inflada la cara i sensacions de calor a les mans. La malalta expressa l'opinió que empitjora, malgrat que diu que els dolors cardíacs que patia han desaparegut.

A partir d'aquestes informacions, no podem fer res més que conjectures. Sembla que la malalta era una persona de certa edat, vídua, tal vegada diabètica (molt assedegada), amb una infecció urinària crònica, amb accessos de febre urinosa amb possible insuficiència renal (cara inflada) i potser amb crisis anginoses, tal vegada per hipertensió lligada a una possible nefropatia diabètica agreujada per la infecció urinària crònica. El text de la carta amb cal·ligrafia molt clara, de traç ferm i seguit, i els mots i abreviatures cultes que conté, fan pensar que fos redactada per un memorialista (a l'avantdata hi ha un mot "epo", potser una abreviatura de "et per ordinarius", és a dir, tramès per un individu, un correu,

que va i ve habitualment d'una localitat a una altra i fa les comissions que se li encomanen).

Versement, l'escrit al dors de la carta, en llatí, de caligrafia arcaïtzant, amb abreviatures constants, podria ser de la mà del Dr. Jover. Però el que hi va expressar no es pot dir, amb certesa, que es refereixi al resultat de la uroscòpia sol·licitada. No sembla que es pugui prendre com el dictamen uriscòpic corresponent a la senyora Elizabeth Puig. El text té tot l'aspecte d'un apunt de les opinions d'Hipòcrates, Aristòtil i Sennert, sobre la importància de l'estudi de les orines en vistes al pronòstic, esmentant els signes més rellevants de gravetat immediata, o a terme més o menys perllongat: orina d'aspecte oliós, amb sediment biliós i força fètida, amb un comentari sobre altres fets que es poden inferir de la presència d'orines denses que estrangulen per si mateixes la calor nativa "com el foc immoderat la llenya", i acaba amb citacions de Sennert i Aristòtil sobre la transformació vital de la sang en greixositat.

Això darrer potser es pugui relacionar amb l'afirmació ja formulada per Arnau de Vilanova, al *Regimen Sanitatis*, on diu que "la sang conté sis substàncies, i que la sisena és una massa carnosa, que es diposita i és blanca", el que ha estat interpretat, per Cardoner i Planas, como que ja s'havia observat que rentant el coall queda la massa blanquinosa de la fibrina.

En resum, el valor d'aquest document és perquè demostra la persistència de l'antiquíssim costum de la uroscòpia, la simple inspecció ocular de l'orina, pel metge, i el prestigi popular que servava la seva pràctica, encara al primer quart del segle XVII, fins i tot com a substitutiva de la visita mèdica, estalviant viatges, incomoditats i majors despeses als malalts.

Aquesta uroscòpia va sol·licitar-se el 1621, quan ja feia cent anys que Paracels -els llibres del qual eren molt en voga, aleshores- ja havia dit que la uroscòpia no tenia cap utilitat i que el que calia fer era la "destil·lació" de l'orina i la recollida de les cendres del seu sediment per fer-ne un estudi alquímic acurat. Sennert, (1572-1637) iatroquímic molt llegit aleshores, citat també en aquest escrit, era de la mateixa opinió.

Tot fa pensar que el metge Jover (que podria ser un Jeroni Jover, nascut a Puigcerdà, i revalidat el 1580) era home estudiós, tenia llibres i els consultava, a fi d'il·lustrar-se respecte als signes de la malaltia i el seu pronòstic, però no tenia mitjans ni experiència en les "destil·lacions d'orina", més o menys alquímiques, que ja s'aconsellaven aleshores.

El document es presenta en dues transparències. L'una, amb el text de la carta, pròpiament dit. L'altra, és el dors de la carta, que plegada en tres plecs, duu l'adreça, i va ser aprofitat pel metge per fer-hi unes anotacions, en llatí.

Dues transparències més, il·lustren la uroscòpia. Ambdues són gravats del segle XV. Una, representa Petrus de Montagnana, Professor a Pàdua vers la fi de l'esmentat segle, a la seva càtedra, amb dos malalts i un missatger, tots ells amb la mostra d'orina, recollida en recipients cilíndrics, de fusta o de jonc, amb nanses i tapadora. A remarcar els llibres: Plini, obert, al pupitre i, a la repisa, el *Conciliator* de Pietro d'Abano, i els llibres d'Isaac el Jueu, i d'Abenzoar (gravat d'un llibre Jona de Ketham, *Fasciculus Medicinae*, un dels primers llibres de Medicina amb il·lustracions impreses, editat a Venècia, el 1491). El *Liber de urinis* d'Isaac el Jueu, àrab, amb referències al color, sabor, substància (densitat), qualitat i contingut, núvols en el si del líquid i sediment al fons del vas, era el més consultat, des de la seva traducció, al llatí, el segle XII, per Constantí l'Africà, a l'Escola de Salern.

L'altra transparència, és la reproducció d'una miniatura, de la Biblioteca Reial, de Brussel·les, també del segle XV, "Un metge uròleg al seu despatx". Podria ser la il·lustració ideal de l'arribada del missatger de la vídua Elizabeth Puig, enviat des de Vila-rodona, duent l'orina de la malalta a la consulta del Dr. Jover, a Valls.

A ca l'apotecari també es feien uroscòpies, però sempre pel metge, el qual, tot seguit indicava la medicació tocant els pots medicinals amb una baqueta, indicant les dosis de viva veu.

A la fi de d'època medieval, l'estudi es feia mitjançant unes taules d'examen uroscòpic, segons el color, la olor, disposició dels sediments i lloc del seu dipòsit. Els metges bizantins, distingien 19 colors i diverses parts de l'orina. El "círculos" (vora de la superfície), corresponia al cervell; la "superfície", al cos i als pulmons; la "substantia" (la massa central), al fetge, i el "fundus" (el pòsit), als ronyons i als genitals. El *genus morbi orina*, conjuntament amb el pols es consideraven dades importantíssimes per al pronòstic.

Al Renaixement, seguint les idees de Paracels, els iatroquímics rebutgen la uroscòpia. Peter Forets *De incerta et fallaci urinarum iudicio*, 1589, la va desvirtuar totalment amb raonaments molt convincents. Tanmateix, els metges practicaven tradicionalment la uroscòpia, que gaudia de la confiança i el costum populars molt arrelats, com ho demostra la carta presentada, amb els apunts a la faisó antiga, per simple inspecció ocular de l'orina -i no per "destil·lació alquímica"- com va escriure'ls-hi el doctor Jover, encara, a Valls, el 1621.

*****

Issac el Jueu, de Bagdag, 850-925. És el primer escriptor àrab que duu la medicina aràbiga al Califat d'Occident, a Tunis. El seu *Liber de urinis*, el traduí Constantí l'Africà el segle XII. Imprès a Lió, el segle XII. Petrus Hispanus, més tard Papa Joan XXI, el va comentar exhaustivament, el segle XIII.

Pietro da Montagnana, catedràtic a Pàdua ver la fi del segle XV, era considerat un dels metges més il·lustrats de l'època.

Daniel Sennert (1572-1637), iatroquímic, intentà conciliar Galè i Paracels. Van ser famosos els seus estudis sobre l'or potable.